

Дипломатична складова реалізації експортного потенціалу України в африканському регіоні

Олександр Горбачук

*кандидат економічних наук, доцент,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», Київ, Україна,
ORCID: 0000-0001-6511-9211*

Результати останніх досліджень провідних міжнародних науково-дослідних центрів свідчать, що африканський регіон нині стає одним з найперспективніших суб'єктів світової політики, демонструючи швидкі темпи економічного зростання і щораз більше впливаючи на міжнародні процеси. Африка взагалі і зокрема регіон південніше Сахари, має всі перспективи стати повноправним членом так званої Тріади: Африка-Індія-Китай.

За версією агенції Bloomberg L.P., у 2020 році сім з десяти країн світу з найбільш динамічним ростом ВВП-розташовані саме в Африці і лише три країни не є африканськими: Бангладеш, В'єтнам і Китай. В африканських країнах: Ефіопії, Уганді, Кот-д'Івуарі, Єгипті, Гані, Руанді і Кенії щорічний ріст ВВП становить від 1% до 4%. За прогнозами того ж таки Bloomberg, в наступному, 2022 році, п'ять африканських країн з цієї сімки неодмінно збережуть свої позиції. Крім цього цивілізаційному розвитку африканських країн сприяють наступні фактори: стрімке зростання населення: з більш, ніж 1 млрд. в 2020 р. до прогнозованих 2 млрд у 2050 р. (65% населення Африки складає молодь до 25 років); прогресуюча урбанізація (нині на континенті існує 42 міста з населенням більше 1 млн, а до 2025 р. таких міст буде більше 80); поліпшення ділового клімату, зменшення кількості конфліктів; зростання інвестицій; збільшення чисельності середнього класу (більше 100 млн), тощо [1].

Сьогодні розгорнулася напружена конкуренція між могутніми світовими гравцями: США, Євросоюзом, Китаєм, Індією, Росією за економічний і політичний вплив на Африканському континенті. Бразилія, Туреччина, Саудівська Аравія, інші країни світу також розгортають активні дії в африканському регіоні. У цьому глобальному змаганні складається майбутній формат геополітичної та геоекономічної структури світу середини та другої половини XXI століття.

Передові країни світу в процесі розробки своєї експортної стратегії керуються досягненнями сучасної науки в галузі міжнародних економічних відносин. Наукова думка в поєднанні з практичним досвідом дозволяє формувати і застосовувати інноваційні інструменти для забезпечення інтересів національних товаровиробників і експортерів. В цьому розумінні одним з найактуальніших інструментів реалізації експортного потенціалу держав є економічна дипломатія (economy diplomacy): і як міжнародна практика яка стала певним цивілізаційним продуктом доби глобалізації, і як новий науковий напрям.

Нині постіндустріальні країни успішно застосовують засоби і принципи економічної дипломатії на офіційному і громадському рівні, опановуючи нові ринки зокрема і на африканському континенті. З початку 2000-х років у США

і країнах ЄС почалися інтенсивні наукові дослідження в галузі економічної дипломатії, які на теоретичному та емпіричному рівнях засвідчують позитивний вплив зовнішньополітичних дій держав на результативність основних показників їх зовнішньоекономічної діяльності (експорт, імпорт, ПП).

Цей унікальний досвід західних фахівців слід взяти до уваги, розглядаючи проблему розробки науково обгрунтованої зовнішньоекономічної політики української держави щодо африканського регіону. Українським науковцям необхідно проводити власні емпіричні дослідження щодо перспективних напрямків реалізації експортного потенціалу України. Перспективність африканського континенту очевидна з огляду на безпрецедентну ділову активність передових країн світу в регіоні. Україні ж, яка за часів СРСР набула великого досвіду політичної, економічної, науково-технічної, військової співпраці з країнами Африки, тим більше настав час зробити африканський вектор реалізації свого експортного потенціалу одним з найпріоритетніших.

Україні є що запропонувати на африканському ринку: від продуктів харчування, до високих технологій. Але для успішного просування українських виробників і експортерів на цей перспективний ринок, замало лише бажання і економічних можливостей, -необхідна потужна політична воля.

Успішні африканські економічні проекти таких велетів як США, Канада, Китай, Індія, Бразилія та ін. починалися з налагодження політичних відносин з країнами регіону перш за все, на рівні лідерів держав. Йдеться про офіційні візити керівників країн, які цілеспрямовано приїздили на континент, щоб познайомитися з місцевим керівництвом, запросити їх у свої країни, створити атмосферу взаємоповаги і довір'я, необхідну для довготривалого і взаємовигідного економічного співробітництва. Одночасно відкривалися посольства і консульства, торгові представництва, підписувалися взаємовигідні преференційні угоди, реалізовувалися масштабні інвестиційні проекти і т. ін.

Натомість український політикум, незважаючи на проафриканську риторику, насправді доволі прохолодно ставиться до регіону. Починаючи з 1992р. до Африки було здійснено лише 9 офіційних візитів Президентів України і лише до арабських країн Північної Африки. Південніше Сахари-жодного українського чиновника найвищого рівня не було за всі роки незалежності.

54 країни африканського континенту обслуговує лише 11 українських посольств, які охоплюють не тільки країни перебування, але й інші (від 1-2 до 9 країн), що входять до зони відповідальності того, чи іншого посольства [2].

Для порівняння: США та Китай на африканському континенті мають по 50 дипломатичних представництв, Великобританія і Франція по 46, Німеччина-40, Бразилія-34, Японія-31, Індія-27, Італія-24, Канада-22. Але очолює цей список, РФ-54! Тобто в усіх без винятку країнах Африки є російські посольства.

Крім того, більшість українських посольств укомплектовані невинуватено малим штатом працівників. Наприклад у посольстві України в Ефіопії (країна визнана однією з ТОП-10 напрямів для українського експорту), до зони відповідальності якого входить ще 3 країни,-працює лише три дипломати, і

жодного фахівця з міжнародної економіки. Урядове рішення щодо створення економічного відділу в складі Посольства України в Сенегалі було ухвалене ще 2013 року, але досі нема не лише відділу, але й жодного фахівця-економіста [3].

Ці обставини треба взяти до уваги, оскільки з точки зору сучасної економічної науки саме посольства перебувають на передній лінії захисту національних інтересів держави в усіх куточках планети. І якщо говорити про африканський геополітичний інтерес України та про економізацію зовнішньої політики держави, то треба почати з кардинальної реорганізації та економізації складу посольств.

Американський економіст, професор каліфорнійського Університету, Ендрю Роуз, котрий вперше, на основі емпіричних досліджень довів прямий зв'язок між роботою посольств і показниками результативності зовнішньоекономічної діяльності держав, назвав свою базову роботу: «Зовнішні служби та зовнішня торгівля: ПОСОЛЬСТВА ЯК ПРОМОУТЕРИ ЕКСПОРТУ» [4]. І це не просто слова, це складова практичних, цілеспрямованих дій щодо реалізації стратегічного напрямку зовнішньоторговельної політики усіх розвинених країн світу.

Наслідуючи приклад Ендрю Роуза та інших західних фахівців, було вирішено провести аналогічне дослідження щодо діяльності українських посольств на африканському континенті. Тобто за допомогою статистичного аналізу емпіричних даних виявити ознаки системного взаємозв'язку між зовнішньополітичними і зовнішньоекономічними кроками української держави.

Дані про експортно-імпорту діяльність України на африканському континенті взято на сайті Державної служби статистики України [5]. Фактичний матеріал про кількісний склад і роботу посольств, політико-економічні, громадські відносини України з країнами Африки, було взято на офіційному сайті МЗС України [2]. Потім цей матеріал було систематизовано у відповідності до поставленої наукової мети, що дозволило сформулювати матрицю емпіричних даних для статистичного аналізу впливу роботи посольств і зовнішньополітичної активності української влади на результативність показників зовнішньоторговельної діяльності держави: експорту та імпорту.

Стовпчики матриці «у» відображають показники українського експорту (у1) та імпорту (у2) у відносинах з 11 країнами Африки, де розташовано посольства України за період з 2015 по 2020 рр.

Стовбчики даних «х» мають наступні 15 значень:

- X1. Рейтинг роботи українських посольств щодо експорту в країну перебування (у % до 100% 11-ти посольств);
- X2. Кількісний склад Посольств;
- X3. Країни зони відповідальності (кількість);
- X4. Візити Президентів (кількість);
- X5. Візити високого рівня (кількість);
- X6. Візити і контакти на рівні МЗС (кількість);
- X7. Візити міністрів та заст. профільних міністерств (кількість);

X8. Міжпарламентське співробітництво, візити парламентських груп (кількість);

X9. Візити голів військових відомств (кількість);

X10. Візити представників громадських організацій (кількість);

X11. Зустрічі перших осіб держав на міжнародних майданчиках (кількість);

X12. Телефонні перемовини найвищого і високого рівня (кількість);

X13. Засідання СМК (кількість);

X14. Нормативно-правова база (кількість діючих угод);

X15. Кількість африканських студентів, що навчаються в Україні на 2020.

Врешті матриця набула вигляду, необхідного для проведення статистичного аналізу методом лінійної кореляції.

Результати статистичного аналізу згруповано в три блоки:

1. коефіцієнти кореляції R;
2. значущість отриманих результатів за критерієм Стюдента;
3. значущість t-відношення (показник імовірності та адекватності отриманих результатів).

Отже, результат кореляційного аналізу повністю підтвердив гіпотезу про визначальне місце посольств у просуванні українського експорту на африканський континент. Робота посольств (X1) отримала найвищий з можливих показник коефіцієнта кореляції ($r=1$), а також найвищий показник адекватності отриманого результату ($\text{темп.}=704110,6$; $t_{\text{ст.}}=1$).

Теза Ендрю Роуза про те, що американські посольства-є основними промоутерами експорту справдилася і на українському рівні. За об'ємами і товарною структурою експортно-імпорتنі операції США і України в Африці неспівставні, але загальна тенденція очевидна. Високий коефіцієнт кореляції зафіксовано також у візитах міністрів профільних міністерств і їх заступників (X7, $r=0,9$). А також засідання спільних міжурядових комісій-СМК (X13, $r=0,8$).

Середнє значення коефіцієнта кореляції спостерігаємо в кількісному складі посольств (X2, $r=0,5$), у візитах президентів (X4, $r=0,4$) а також в нормативно-правовій базі (X14, $r=0,5$).

Засновуючись на результатах статистичного аналізу можна зробити наступні висновки:

- нарощенню присутності українського експорту на африканському континенті, мають передувати енергійні зовнішньополітичні кроки перших осіб української влади: президента, голови ВР, прем'єр-міністра, голови МЗС;
- на рівні ВР, АП, КМ, МЗС, СМК необхідно ретельно готувати державні візити до країн Африки, які мають передбачати політичні і економічні переговори з лідерами регіону, підписання преференційних угод для вільного доступу українських виробників та експортерів до африканського ринку;
- оскільки обсяги українського експорту та імпорту залежать від роботи українських посольств і ці обсяги на порядки менші, ніж в розвинених країнах, то цілком природно припустити, що Україні життєво необхідно відкривати нові посольства перш за все в країнах, торгових партнерах України. Ці посольства

одразу мають бути укомплектовані потужними відділами з економічних питань. Діючі посольства необхідно терміново посилювати економічними відділами з залученням достатньої кількості кваліфікованих економістів-міжнародників;

- потрібно продовжувати емпіричні дослідження в галузі економічної дипломатії, зокрема щодо політико-дипломатичної підтримки українських виробників і експортерів на африканському континенті. Потрібно удосконалювати методичну базу подібних досліджень з метою розробки науково обґрунтованої стратегії зовнішньоекономічної політики України на цьому перспективному напрямку реалізації експортного потенціалу держави [6].

Ключові слова: Дипломатичне забезпечення, експортний потенціал, африканський регіон.

Список використаних джерел

1. Глобальні трансформаційні процеси в країнах світової периферії (регіон Субсахарської Африки): виклики та можливості для України. URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/822/1/Africa_Lukash_O_I.pdf
2. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/>
3. Георгій Ерман. Недооцінена. Як Африка може врятувати майбутнє України. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-5298863>.
4. Rose, A. K., 2007, 'The Foreign Service and Foreign Trade: Embassies as Export Promotion', *The World Economy*, 30(1), pp. 22-38. URL: <http://www.nber.org/papers/w11111.pdf>
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Рокоча В. В., Горбачук О. І. Місце економічної дипломатії в системі економічної безпеки держави. Вчені записки Університету «КРОК» : зб. наук. праць. Київ: Вид-во Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК», 2019. Вип. №2(54). С.110–118.